

NORMAN HOUSLEY

THE AVIGNON PAPACY AND THE CRUSADES 1305—1378

(Clarendon Press, Oxford, 1986. 348 o.)

A szerző, a Leicestéri Egyetem professzora, hosszabb ideje foglalkozik a XIII—XIV. századi keresztes hadjáratok problémáival, eszmei folytonosságának és korabeli jelentőségének feltárásával. Korábbi könyvei és tanulmányai után, amelyek magyar történelmi szempontból sem érdektelenek (The Italian Crusades. The Papal-Angevin Alliances and the Crusades against Christian Lay Powers, 1254—1343. Oxford, 1982.; King Louis the Great of Hungary and the Crusades 1342—1382. In: *Slavonic and East European Review* 62, [1984] 192—208. o. stb.), ebben a művében az avignoni pápaság időszakának politikai, katonai törekvéseit elemzi, de nemcsak a Szentföld, hanem Dél-Európa (Ibériai félsziget, Itália) és Kelet-Európa vonatkozásában is. Sorra veszi, hogy az egyes — többször csak tervezett — keresztes hadjáratokhoz milyen mértékben járult hozzá a pápai udvar (kezdeményezés, szervezés, pénzügyi források előteremtése, hadjárat irányítása, diplomáciai nyomás).

A keresztes hadjáratok eszméjének ébren tartása — noha már a kortársak közül is sokan kritikával illették ezeket a vállalkozásokat — nagy mértékben annak köszönhető, hogy ezek korántsem korlátozódtak a Szentföldre, hanem a keresztény univerzalizmus jegyében az egész katolikus Európa védelmének az eszméjét próbálták több-kevesebb sikerrel érvényre juttatni az idők szélén külpolitikai kapcsolatrendszerében. Erre a század bőven nyújtott alkalmat, spanyol földön a mórok, a Balkánon az oszmán törökök, Lengyelország határainál a tatárok fenyegették a keresztény világot. A világi uralkodók — köztük Nagy Lajos — eltérő mértékben ugyan, de partnerek voltak ezekben a vállalkozásokban, hiszen a részvétel számukra értékelhető anyagi, presztizs- és propagandanyereséggel járt.

Az egyes frontok természetesen eltérő súlyal szerepeltek az avignoni kúria politikai agendájában: Itália és a Közel-Kelet megőrizte elsőségét, noha a többi európai hadszíntér támogatásától sem zárkóztak el. Ebben az időszakban ismerik fel a török fenyegetés valódi jelentőségét, ami egyúttal a Velence részéről jelentkező igények akceptálását is jelentette. A korábbi századok gyakorlatával szemben a keresztény királyságok sokkal határozottabban hangoztatták követeléseiket és próbálták meg érvényt szerezni azoknak, ami egyúttal gyakorlatilag lehetetlenné tette egy átfogó közel-keleti hadjárat megszervezését, az ún. „passagium generale-t”, de a korláto-

zott célú hadjáratok szervezése időről-időre sikerrel járhatott („passagium particulare”). Ebben éppen nemzetek feletti szerepe miatt játszhatott végeredményben pozitív szerepet a kúria. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy a keresztes hadjáratok meghirdetése nemzetközi volt, ám szervezetenként s pénzügyileg az egyes, megvalósításukra vállalkozó nemzet keretei között maradtak meg.

A hadjáratok egyes eredményei (pl. a szírnai akció) nem fedik el azokat a problémákat, amelyek a legkomolyabb formában jelentkeztek a reformáció időszakához közel kerülő kúria politikájában. Ezeknek a problémáknak a tárgyalása jelenti a monográfia legértékesebb fejezeteit, részletesen bemutatva az egyes keresztes hadjáratok kezdeményezését, propagálását, a háborúk finanszírozásának gyakorlatát, a hadjáratok céljaira szolgáló adók beszedését, a begyűjtött pénzeszközök kezelését és átutalását, a felállított keresztes seregek irányítását és ellenőrzését, a pápaság és a katonai lovagrendek közötti viszonyi-

A hadseregek felállítására során már érződött a professzionalizálódás igénye. Így XXII. János 1333-ban, V. Orbán 1363-ban stb. hangoztatják, hogy gyakorlatlan, beteg, hasznavehetetlen keresztesekre semmi szükség nincsen. A velencei Marino Sanudo már 1312-ben leírja, hogy sokkal célszerűbb lenne, ha a részt venni kívánók megválnának szándékukat és a befolyt pénzen zsoldosereget állítanának fel. Nem véletlen, hogy éppen a velenceiek képviselték ezt az álláspontot, hiszen az átszállításakor pontosan megismerték a résztvevők felszereltségét, hadi eszközeik számát és értékét. A kérdés rendeződése már azért is váratott magára, mert az egyház a hadjárat-zarandoklat-hagyományával nem szakíthatott teljesen, s így továbbra is összegyűltek hadakozni vágyó, ám katonailag nem képzettelebb tömegek. A meginduló változásokból viszont az is következett, hogy a hadjáratok költségei mérhetetlenül megemelkedtek, a korábbi költségek többszörösére, ami a finanszírozási gyakorlat további szigorítására, a pápai udvar és a nemzeti egyházak, illetve az uralkodók közötti élesedő sürölődésekre vezetett. A pénzért megvásárolható búcsú meghonosodó és terjedő gyakorlata pedig az egyház belső életében vetett fel fenyegető problémákat.

Housleynek az ismertetés elején említett tanulmánya is jelzi, hogy Nagy Lajos személyével alaposan foglalkozott, ami jelen könyvből is kiderül. A kúria által képviselt keresz-